ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

ІІ МІЖВУЗІВСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ, ПРИУРОЧЕНА ДНЮ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ ТА МОВИ

28 жовтня 2026 року

«СИЛА МОВИ: ДУХ, ЗБРОЯ, ІНТЕЛЕКТ»

Ірина ФАРІОН

Львів 2026

6. Thi Ngoc Man Nguyen, Natasha Anne Rappa, Lauren O'Mahony. A systematic review of social networking sites for learningEnglish as a second or an additional language. *INNOVATION IN LANGUAGE LEARNING AND TEACHING*. 2026. URL: https://doi.org/10.1080/17501229.2026.2660853

УДК 81'25:811.161.2:811.162.1

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПЕСТЛИВИХ ТА ЗГРУБІЛИХ ФОРМ СЛІВ НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ МОВ

Андрій БАБИЧ, Гліб ЗЕЛІНСЬКИЙ

Науковий керівник – ВЕРБИЦЬКА Лідія Олегівна, завідувач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, кандидат філологічних наук

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Українські «матуся», «сонечко», «злодюга» та польські «mamusia», «słoneczko», «złodziejaszek» називають людей або явища й водночас виражають ставлення до них. Саме цей оцінний складник створює перекладацьку проблему: спорідненість мов допомагає впізнати словотвірну модель, проте не гарантує однакового емоційного впливу. Пестливе звертання в конкретній ситуації може звучати докірливо, а на перший погляд згрубіле найменування – передавати співчуття. Тому переклад таких одиниць потребує зіставлення їхніх функцій у висловленні.

Поняття пестливости, зменшености, збільшености та згрубілости доцільно розмежовувати. Зменшеність і збільшеність стосуються параметрів об'єкта, тоді як пестливість і згрубілість передають його оцінку мовцем. У формулюванні теми тез слово «форми» вжито в широкому значенні: предметом аналізу є передусім похідні слова із суфіксами суб'єктивної оцінки, а не відмінкові чи числові форми однієї лексеми. С. Каленюк і Л. Савчук також розглядають такі утворення як окремі слова та показують залежність їхньої стилістичної функції від контексту [1, с. 51–53].

У польській мові П. Бяли (P. Biały) розмежовує власне зменшувальні та емоційно забарвлені вживання, наголошуючи на можливости одночасного існування позитивних і негативних відтінків таких слів [3, с. 32–35]. Для перекладу це означає, що суфікс не можна автоматично прирівнювати до певної емоції. Наприклад, українське «будиночок» і польське «domek» можуть позначати невелику будівлю, тоді як «матуся» і «mamusia» в родинному спілкуванні передусім виражають близькість. Додавання до останньої пари прикметників «маленька» або «mała» без відповідної підстави в оригіналі змінило б зміст.

Найпростіший спосіб відтворення пестливості – добір суфіксального відповідника зі схожою функцією. У парі «Матусю, я вже вдома» – «Mamusiu, już jestem w domu» збережено родинне звертання та його тепле забарвлення. Подібно перекладається «Сонечку, ходи сюди» – «Słoneczko, chodź tutaj». В обох випадках важливі також клична форма і природність звертання. Натомість нейтральні відповідники «mamo» чи «dziecko» передали б адресата, але послабили б виражену в оригіналі ніжність. Водночас ці форми доречні саме для близького спілкування: звертання до незнайомої дорослої людини потребувало б іншої оцінки ситуації.

Механічне відтворення всіх пестливих елементів може порушити міру експресивности. Для українського «Донечко моя люба!» можливий польський відповідник «Córeczko moja kochana!», у якому суфіксація поєднана з лексичним вираженням прихильності. Однак додаткове нагромадження означень на зразок «najdroższa», «najukochańsza» без підстави в оригіналі посилить емоцію. Перекладачеві слід зіставляти не кількість пестливих морфем, а ступінь близькості й інтенсивність почуття, які вони передають у конкретній репліці.

Особливо показовою є зміна оцінки в іронічному контексті. Репліку «Ну що, синочку, знову забув про обіцянку?» можна перекласти як «No i co, synku, znowu zapomniałeś o obietnicy?». Пестливі «синочку» і «synku» тут поєднуються з докором. Негативне забарвлення виникає завдяки всьому висловленню, зокрема слову «знову» та

згадці про невиконану обіцянку. Заміна «synku» на різко зневажливе найменування зробила б репліку грубішою. Аналогічну контекстну мінливість українських демінутивів (пестливих форм) засвідчує аналіз мовлення персонажів «Кайдашевої сім'ї»: пестливі суфікси можуть передавати підлесливість, докір та сарказм [1, с. 52].

Переклад згрубілих утворень вимагає окремої уваги до сили негативної оцінки. Українське «злодюга» виражає осуд, натомість польське «złodziejaszek» може змінити його характер, подаючи особу як дрібного, жалюгідного злодія. У змодельованій репліці «Цей злодюга обікрав стареньку» варіант «Ten podły złodziej okradł staruszkę» дає змогу передати виразне засудження лексично. Отже, зовнішня подібність експресивних утворень не є достатньою підставою для їх ототожнення.

Показовий і протилежний випадок: суфікс згрубілості може поєднуватися з прихильністю. П. Бяли зазначає, що польський суфікс -isko, зокрема в «chłopisko», здатний виражати співчуття або симпатію [3, с. 26]. У реченні «Biedne chłopisko, znowu zostało samo» можливий переклад «Бідолашний чоловік, знову залишився сам». Відтворення через «чолов'яга» теж варто розглядати, якщо воно узгоджується зі стилем оповіді. Натомість автоматичне використання зневажливого українського слова змінило б позицію мовця. Цей приклад демонструє, чому аугментативність не слід безумовно ототожнювати з образливістю.

Окремою проблемою є буквальне розуміння лексичного значення. Польське «rączka» в ситуації догляду за дитиною може відповідати українському «ручка», а в словосполученні «rączka walizki» природним відповідником буде «ручка валізи». У другому випадку немає підстав додавати пестливість, наприклад уживати «рученька». Перекладацький аналіз повинен починатися з визначення актуального значення слова; сама наявність історично зменшувального елемента ще не доводить емоційності конкретного вживання.

На вибір відповідника впливає і загальна стратегія перекладу. Л. Станіславова, зіставляючи українські переклади казки Ю. Крашевського (J. Kraszewski) «Kwiat paprosi», показує, що в адаптації М. Пригари для дитячої аудиторії нейтральні одиниці

можуть замінюватися експресивними. Зокрема, польському «chata» відповідає «хатка», а ознака «długą» передається словом «довжелезна» [2, с. 39–40]. Ці приклади важливі тим, що оцінне забарвлення іноді виникає вже в перекладі. Відповідно, необхідно розрізняти збереження наявної експресії та її додавання в межах адаптаційної стратегії.

Коли природного суфіксального відповідника немає або його оцінка відрізняється, доцільно застосовувати лексичну заміну чи компенсацію. П. Бяли пояснює компенсацію як відновлення значущого ефекту оригіналу іншими засобами цільової мови [3, с. 81–82]. Для розглянутих українсько-польських прикладів це може бути оцінний прикметник, інше звертання або перебудова репліки. Проте компенсація має відтворювати конкретну втрату: додавання ласкавого означення до іронічного висловлення або посилення лайливості без опори на контекст спотворюватиме намір мовлення.

Отже, розглянуті приклади дають підстави виокремити три основні підходи в перекладі пестливих та згрубілих форм слів: використання суфіксального відповідника за умови його адекватної еквівалентності; лексичне відтворення емоції у разі розбіжності словотвірних засобів; контекстуальну компенсацію, якщо окреме слово не забезпечує потрібного ефекту. Вибір підходу передбачає визначення предметного значення, ставлення мовця, сили експресії та характеру взаємин між співрозмовниками. Близькість української та польської мов полегшує добір відповідників, але залишає ризик непомітного зміщення оцінки (варто пам’ятати про «фальшивих друзів перекладача»).

ЛІТЕРАТУРА

1. Каленюк С., Савчук Л. Функції суфіксів суб’єктивної оцінки в українському художньому тексті. *Мова*. 2019. № 32. С. 51–54.

2. Станіславова Л. Перекладацькі стратегії та засоби їх реалізації (на матеріалі українських перекладів казки Ю. Крашевського «Kwiat paprоci»). *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2019. № 17. С. 36–41.

3. Biały P. Polish and English diminutives in literary translation: Pragmatic and cross-cultural perspectives. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2017. 208 p

Зміст

СЛОВО ДО ЧИТАЧА 4

СЕКЦІЯ 1 МОВА І ДУХ: НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА КУЛЬТУРНА

Ілля ШНАЙДЮК
ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ 6
Соломія ТКАЧИК
СЛОВО ЯК ЗБРОЯ: ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНОГО ФОЛЬКЛОРУ В БОРОТЬБІ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ 10
Денис ПЕРЕМИБІДА
РІДНЕ СЛОВО ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ОСЕРЕДДЯ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНЦІ 17
Владислав ВОРОБЕЦЬ
PROMOTING UKRAINIAN CULTURAL HERITAGE AND IDENTITY THROUGH THE ENGLISH LANGUAGE 20
Іван ШКУРЕНКО
КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТЬ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ 23
Гліб ЗЕЛІНСЬКИЙ, Андрій БАБИЧ
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ЯКІ НЕ ПІДДАЮТЬСЯ АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДУ 28
Ірина БЛИЗНЮК
СУЧАСНА МОВНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ 31
Аліна ШИКОР
«Я БОЙКО»: ЗБЕРЕЖЕННЯ БОЙКІВСЬКИХ ТРАДИЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ МИХАЙЛА МЕЛЬНИКОВИЧА 36
Катерина КОЗАЧОК
САТИРА ЯК ЗБРОЯ ДУХУ: ЧАСОПИСИ ЕДВАРДА КОЗАКА ТА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЕМІГРАЦІЇ 39
Ірина ТЕМНИК
ПРОЄКТ ІРИНИ ФАРІОН «ВІД КНИГИ ДО МЕТИ» ЯК ЗАСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГИ ТА МОВНО КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ 44
Ірина ОБРЕМБАЛЬСЬКА

Yuliia SALOVSKA
LEGAL PROTECTION OF THE STATE LANGUAGE IN UKRAINE: LEGAL FRAMEWORK AND INFORMATION SECURITY CHALLENGES……...408
Владислав ПАВЛИК
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК РЕСУРС ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ…….412
Андрій БАБИЧ, Гліб ЗЕЛІНСЬКИЙ
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПЕСТЛИВИХ ТА ЗГРУБІЛИХ ФОРМ СЛІВ НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ МОВ……417